

Kína – új utakon

A jelenlegi kínai vezetés 2012–13-as hatalomra kerülése óta Peking újra izgalmas hely lett: olyan változások kezdődtek, amelyek új irányt szabhatnak nemcsak a távol-keleti nagyhatalomnak, hanem egész Euráziának, s ezáltal a világnak is. Megválasztása után Xi Jinping (Hszi Csin-ping) államelnök-pártfőtitkár nem vesztegette az időt. Elődeinek annak idején hosszú évekbe tellett, amíg megszilárdították hatalmukat, kiismerték és megszelídítették a különböző politikai és gazdasági érdekcsoportokat, s megkötötték a túléléshez szükséges kompromisszumaikat – ami persze lehetőségeiket is behatárolta. Velük szemben Xi Jinping szinte pillanatok alatt úgy szervezte át a vezetést, hogy minden szál az ő kezébe fusson össze, s így meg tudja tenni azokat a lépéseket, amelyeket szükségesnek tart célja, „a kínai nemzet nagy újjászületése” megvalósításához.

A 2010-es évek elejére az addig folyamatos sikertörténetet író Kína kívülről kevésbé látható, de annál fenyegetőbb válságba került. Az addigi, elsősorban az exportra és a beruházásokra alapuló fejlődési modell kifulladt, a gazdasági növekedés – a vezetés számára a legfőbb legitimációs tényező – veszélyesen lelassult. Az elmúlt évtizedek kontrollálatlan növekedése és laza szabályozása nagyipari méretűvé tette a korrupciót, s a párt- és államéletet – valamint a nagy állami vállalatokat és a hadsereget – személyes ismeretségeken, közös üzleti érdekeken, nepotizmuson és összehangolt lopáson alapuló hálózatok szőtték át. Ez nemcsak a párt népszerűségét, hanem a gazdaság működését és további fejlődését, illetve a központi vezetés hatalmát is veszélyeztette, hiszen a pekingi döntések végrehajtását a nagyhatalmú érdekcsoportok könnyen elszabotálták. A gazdaság torzulásai és azok hatásai – a beruházások túl nagy súlya, az ingatlanárak irreális magasságokba emelkedése, a helyi kormányzatok eladósodása, az elviselhetőség határát elérő környezetrombolás, a társadalmi egyenlőtlenségek stb. – időzített bombák sorát jelentik, amelyeket csak rengeteg érdeket sértő reformokkal lehet hatástalanítani. A problémák persze korábban is megvoltak, de a vezetés előző nemzedéke jórészt szőnyeg alá söpörte őket. Xi Jinpingék ezt már nem tehetik meg, így manapság újabb reformkornak lehetünk tanúi.

Az elmúlt két és fél évben kialakult a várhatóan 2022-ig hatalmon lévő vezetői csoport politikai profilja. Alapvetően három csapásirány figyelhető meg, amelyek természetesen összefonódnak egymással: a pártbeli tisztogatás („korrupcióellenes kampány”), a belső reformok, valamint az eurázsiai gazdasági-politikai rend átalakítása.

A kínai sajtóban a legnagyobb figyelem a korrupcióellenes harcot övezi, amely kiterjedtségére nézve példátlan a több mint kilencven éves párt történetében. Megoszlanak a vélemények arról, hogy őszinte korrupcióellenes fellépésről van-e szó, vagy pusztán azon zavaró elemek kiiktatásáról, akik Xi Jinping hatalmi ambíciói és reformtervei útjában állnak, de ez bizonyos szempontból mindegy is. 2014 végéig több mint 200 ezer hivatalnokot vontak felelősségre, köztük több tucat miniszteri-kormányzói szintű vezetőt és négy „országos szintű” nagykutyt (kínai terminológiában: „tigris”) is, vagyis az apparátusból gyakorlatilag senki sincs biztonságban. A korrupcióellenes hatóságok elszántsága miatt egész biztosan mindenki kétszer meggondolja, hogy megpróbálja-e felvizezni a központi vezetés reformintézkedéseit.

A reformok az élet szinte minden területére kiterjednek. Kínában már nem az a kérdés, hogy fennmarad-e az elmúlt évtizedekre jellemző két számjegyű növekedés, hanem az, hogy az elkerülhetetlen lassulás mennyire gyorsan következik be, és hogy a gyors növekedés korszaka „puha landolással” zárul-e le, vagy hirtelen – és igencsak fájdalmas – földet éréssel kell-e számolni. A trend

egyértelmű: míg 2010-ben még 10,4% volt a GDP-növekedés, 2011-ben 9,3%, 2012-ben és 2013-ban 7,7%, 2014-ben pedig 7,4% – ez utóbbi két és fél évtizede a legalacsonyabb szám. A hivatalos várakozás 2015-re 7%, s az évtized végéig ez tovább fog csökkenni. Kívülről nézve persze ezek a számok irigylésre méltónak tűnnek, de a nagyon speciális demográfiai és gazdasági helyzetű – és egyre magasabb szintű elvárásokkal rendelkező lakosságú – Kínában a világtágnál jóval magasabb növekedésre van szükség ahhoz, hogy létrejöjjön a megfelelő mennyiségű (városi) munkahely. És a lassuló növekedés mellett számtalan egyéb gondot is kezelni kell.

Gazdasági szempontból a legfontosabbak a pénzügyi változtatások, amelyeket egyfajta liberalizációnak is lehet nevezni. A kormányzat az eddig mesterségesen alacsonyan tartott kamatokra vonatkozó előírásokat fokozatosan lazítja, 2015 végéig talán meg is szünteti őket, így a hitelezés piaci alapokra kerül – ez rossz hír az eddig olcsó hitelekkel felhízalt és életben tartott nagy állami vállalatok számára, de összességében jól tesz a gazdaságnak. A nemzetközi pénzforgalomra vonatkozó korlátozásokat is enyhítik, a kínai és külföldi cégek szabadabban utalhatnak pénzt külföldre, s ezzel párhuzamosan mindent megtesznek a *yuan* konvertibilissé tétele érdekében.

A reformok másik területe fiskális jellegű, s elsősorban a tartományi és alacsonyabb szintekre vonatkozik. Az 1990-es évek elejétől a helyi kormányzatokra számos teher hárult, de ehhez nem kaptak megfelelő központi forrást vagy adókiegészítési jogot; ezért egyrészt ingatlanadásokba és -spekulációba kezdtek, hozzájárulva ezzel a nem mindig átgondolt beruházások mesterséges felpörgetéséhez, másrészt „szürke” hitelekkel vettek fel nyakra-főre, amelyek nagyságát illetően a fővárosi kormány is csak találgatni tud. A tervek szerint 2020-ig rendezik ezeket a problémákat, a helyi kormányzatoknak elegendő forrást juttatnak feladataik teljesítéséhez, és engedélyezik nekik az eddigi hitelfelvételi gyakorlatnál jóval átláthatóbb kötvénykibocsátást.

A változtatások kiterjednek az adminisztrációra is: a mindenkori kormányok évtizedek óta ígérgetik a bürokrácia visszanyesését, ám ez sose sikerült igazán. Most azonban a Xi Jinpinggel egy időben pozícióba került Li Keqiang (Li Ko-csiang) miniszterelnök új lendülettel látott neki a feladatnak, s ért is el sikereket, például 2012-höz képest 2014-re megkétszereződött az új cégbejegyzések száma. Több százmillió ember mindennapi életét érinti a vidéki lakosság röghöz kötését jelentő nyilvántartási (*hukou*) rendszer megváltoztatása: eddig a városokba költöző parasztok új lakhelyükön nem vehették igénybe a közszolgáltatásokat, mivel nem vétethették magukat ott nyilvántartásba. Ez azzal járt, hogy 300 millió vándormunkás – Kína lakosságának csaknem a negyede – másodrendű állampolgárként élt. Ehhez hozzájárult, hogy földjüket vagy annak művelési jogát a városokba költöző földművesek nem adhatták el, így nem rendelkeztek olyan kezdődőkével, amellyel új életet kezdhettek volna. Ezeket a kötöttségeket az új korszakban fokozatosan ugyan, de igyekeznek felszámolni, ami igencsak költséges lesz. A legtöbb ellenállást az állami vállalatok átszervezése váltja ki: ezek az utóbbi évtizedekben afféle kiskirályságokká váltak az államon belül, állami forrásokkal finanszírozták magukat, miközben igyekeztek megfojtani a piaci konkurenciát, ezzel összességében csökkentve a hatékonyságot. Itt is kíméletlen reformokra van szükség.

A változtatások célja Kína, s elsősorban a kínai állam és a kormányzás teljes átformálása és megújítása. Xi Jinping és társai természetesen nem csökkenteni akarják a párt hatalmát, hanem a viszonyok átláthatóbbá és kiszámíthatóbbá tételével, az állam és a piac jobb elkülönítésével, egyértelműbb szabályok lefektetésével és a folyamatok intézményesítésével erősíteni azt. Ez biztosíthatja a gazdasági paradigmaváltás – a felpumpált beruházások és az olcsó export helyett a

belső fogyasztásra alapuló, fenntartható(bb) fejlődésre való átállás – viszonylagos zökkenőmentességét. Ha azt nézzük, hogy az elmúlt évtizedekben a mindenkori kínai vezetés mennyire rugalmasan és hatékonyan kezelte az elé tornyosuló problémákat, nagy esélyt adhatunk annak, hogy ez a váltás is sikeres lesz.

Amennyiben Kína megőrzi a stabilitást, az ország nemzetközi súlya lassabb növekedés esetén is nőni fog, hiszen az egyre nagyobb méretű gazdaság kisebb növekedése abszolút értékben nagyobb pluszt jelent, mint akár az egy évtizeddel ezelőtti – a maihoz képest kétszeres – növekedés, ami még egy fele ekkora gazdaságban ment végbe. Kína ennek megfelelően egyre növekvő önbizalommal viselkedik a nemzetközi életben. Gyakorlatilag – és nem bevallottan – megindult egy új világrend kiépítése. A világgazdaságban ennek megnyilvánulása az Ázsiai Infrastrukturális Fejlesztési Bank megalapítása, amely nyilvánvalóan az IMF és más – amerikai dominanciájú – intézmények vetélytársa kíván lenni. Geopolitikailag Kína alapvető féltelme, hogy az USA megpróbálja visszaszorítani, s ezt szolgálja Washington ázsiai fordulata, a japán, dél-koreai, fülöp-szigeteki és más térségbeli kapcsolatok újjáértelmezése. Mivel az USA szövetségesei kelet felé lezárják az utat, Kína nyugat felé fordult, meghirdetve az „egy út, egy övezet” stratégiát. Ez azt jelenti, hogy Kína a „tengeri Selyemút” mentén Délkelet-Ázsián és az Indiai-óceánon át, a „Selyemút gazdasági övezet” által pedig Közép- és Nyugat-Ázsián keresztül teremti kapcsolatot legnagyobb kereskedelmi partnerével, Európával. A program keretében óriási kínai befektetésekkel – és természetesen kínai cégek közreműködésével – vasúti, közúti és tengeri útvonalak hálózata jönne létre a tengeri és a szárazföldi Selyemút mentén, ami még közelebb hozná Kína exportpiacait és importforrásait, az infrastruktúrafejlesztésekkel hozzájárulna az adott országok gazdasági fejlődéséhez és ezáltal újabb piacokat nyitna, s egyben növelné Kína befolyását is minden olyan országban, amely része a programnak. Ezáltal a Kína és Európa közötti területek egyfajta háttországgá válnának Peking számára. Persze ez a hatalmas összefüggő Kína-barát övezet egyelőre csak a távlati tervekben szerepel, de egyre inkább úgy tűnik, hogy Kína ténylegesen tesz lépéseket a megvalósítása érdekében.

Mindezek a fejlemények Magyarország számára is fontosak. A világ második legnagyobb – sőt néhány éven belül már a legnagyobb – gazdaságának fejlődése mindenképpen hat arra a gazdasági-politikai környezetre, amely meghatározza lehetőségeinket. Ráadásul a szárazföldi Selyemút övezetéhez hazánk is hozzátartozik, így a közvetlen kínai jelenlét fokozódásával is számíthatunk. Peking tehát számunkra a következő években különösen izgalmas hely lehet.

Salát Gergely (egyetemi docens, a PPKE BTK Kínai Tanszékének vezetője)